

Enformasyon Toplumu ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme¹

An Assessment on Information Society and Turkey

Cengiz AYTUN²

ÖZET

Gelişmiş ülkelerde sanayi toplumunun dönüşümünü açıklayan çalışmaların gündemde tuttuğu yer ve popülaritesi 1970'li yıllardan beri giderek artmaktadır. Günümüzün enformasyon toplumuna geçiş sürecinde enformasyon, bilgi ve nitelikli insan sermayesi önemi kazanmaktadır. Çalışmanın birinci amacı; yaygın şekilde Enformasyon Toplumu olarak anılan yeni toplumun arka planında ortaya çıkan endüstri toplumunun doğuşu ve gelişmesini açıklamak, ikinci amacı ise; endüstri toplumunun yerini almakta olan enformasyon toplumu ile ortaya çıkan kavramları ve bu yeni toplumun genel karakteristiklerini ele alarak, Türkiye hakkında genel bir değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Enformasyon Toplumu, Bilgi Toplumu, Türkiye

ABSTRACT

In developed countries, the importance and popularity of the studies that describing the transformation of industrial society has been increasing since the 1970s. Today, in the process of transition into information society, the information, knowledge and skilled human capital is gaining importance. The primary purpose of the study, to explain the emergence and development of industrial society on the background of the new society that is widely referred to as information society. The second aim is to make an assessment about the information society and Turkey.

Keywords: Information Society, Knowledge Society, Turkey

¹ Bu çalışma, 2005 yılında Prof. Dr. Enver Alper Güvel danışmanlığında Cengiz Aytun tarafından hazırlanan "Dijital Bölünme Olgusu ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Öğretim Görevlisi, Çukurova Üniversitesi, Kozan Meslek Yüksek Okulu, cengiza@cu.edu.tr

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde sanayi toplumunun dönüşümünü açıklayan çalışmaların gündemde tuttuğu yer ve popülaritesi 1970’li yıllardan beri giderek artmaktadır. Eskinin gelişmiş-gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler ayrımı artık yerini; tarım, sanayi ve sanayi sonrası toplum biçimlerine bırakmaya başlamıştır.

Sosyo-ekonomik gelişme sürecinde toplumlar ilkel toplumdan tarım toplumuna, tarım toplumundan sanayi toplumuna, günümüzde ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş şeklinde farklı gelişme aşamaları geçirmişlerdir. Bu gelişme aşamalarından insanlık tarihinde iz bırakan aşamalardan birincisi insanları ilkel yaşamdan toprağa ve yerleşik düzene bağlayan tarım toplumuna geçiş, ikincisi tarım toplumundan kitlesel üretimin, tüketimin ve eğitimin önemli olduğu sanayi toplumuna geçiş, üçüncüsü ise kitlesel refahın, bilginin ve nitelikli insan sermayesinin önem kazandığı bilgi toplumu aşamasıdır(Aktan ve Tunç, 1998).

İnsanlık bugünlerde yeni ve köklü bir değişimin eşliğindedir. Uygarlık tarihindeki bu üçüncü köklü değişimin sanayi toplumundan; bilginin giderek hammaddenin, emeğin ve diğer kaynakların yerini alacağı ve geçmişin şimdiki sanayi toplumundan farklı bir “Bilgi Toplumu”na doğru olacağı ifade edilmektedir(Masuda’dan aktaran Çoban 1997 s.5).

Çalışmanın birinci amacı; yaygın şekilde Enformasyon Toplumu olarak anılan yeni toplumun arka planında ortaya çıkan endüstri toplumunun doğuşu ve gelişmesini açıklamak, ikinci amacı ise; endüstri toplumunun yerini almakta olan enformasyon toplumu ile ortaya çıkan kavramları ve bu yeni toplumun genel karakteristiklerini ele alarak, Türkiye hakkında genel bir değerlendirme yapmaktır.

2.ENFORMASYON TOPLUMUNUN ÖNCESİ: TARIM VE ENDÜSTRİ TOPLUMU

2.1 Endüstri Toplumunun Doğuşu ve Gelişimi

İlkel insan aletler, silahlar, barınak ve ulaşım aracı yapabiliyordu. Sözlü yazılı işaretler ve çizgilerle iletişim kurabilirdi, güvenlik ve karşılıklı yardım için geniş toplulukları örgütleyebilirdi. Besin maddeleri yetiştirip bunları koruma ve biriktirme yoluyla ve doğayı çeşitli başka yollarla amaçlarına göre evcilleştirerek yazgısını (kaderini) bir ölçüde denetleyebiliyordu(Black, 1989, s.14).

Tarımsal toplumların çoğunda halkın büyük bir bölümü, küçük ve neredeyse her yerden soyutlanmış topluluklar halinde yaşayan köylüler oluşturuyordu. Bunlar ancak ölmeyecek ve efendilerini memnun edecek kadar üretip kısıtına yaşıyorlardı. Elleri besin maddelerini uzun süre saklamalarını sağlayacak olanaklarla malların uzak pazarlara taşınmasını sağlayacak yollarda olmadığından ve üretimi arttırdıkları takdirde fazlasının köle sahibine ya da derebeyine gideceğini çok iyi bildiklerinden, uyguladıkları teknolojiyi geliştirmek ya da üretimi arttırmak için bir neden görmüyorlardı(Toffler, 1981 s.64). Bu nedenle; tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişteki ekonomik, kültürel, politik etkileşim süreçlerini iyi anlayıp, analiz etmek gerekir.

Anlamacı sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Weber, modern ekonomik faaliyetin oluşum sürecini ve işleyişini açıklamada ve farklı toplumlardaki ekonomi, kültür, politika etkileşimini değerlendirmede üç ideal tipten hareket etmektedir: Rasyonalizm, burjuvazi (yani ekonomik insan) ve kapitalizm. Buna göre modern ekonomik faaliyetin gelişebilmesi ancak belirli kültürel, politik ve kurumsal yapılar altında olanaklı olabilecektir.

Tawney'e göre..Bu kültürel, politik ve ekonomik yapılardan başlıcaları şunlardır: a) Geleneksel iktidar odakları ve statü grupları karşısında kendi sınıf bilincine sahip bir orta sınıfın, burjuvazinin (petty bourgeoisie) ortaya çıkması. b)Burjuva bireylerin 'davet' (calling) doğrultusunda rasyonel bir tutumla gösteriş harcamalarından ve rantiyer eğilimlerden uzak durarak hesaplı bir biçimde sürekli olarak yenilenen kar peşinde koşması; çok kazanması, kazandığını yeniden sermaye artırımında kullanması ve bu amaçla az tüketmesi, c)Feodal ve patriyarkal yapıların burjuvazinin faaliyetlerini sınırlandırmayacak ya da engellemeyecek biçimde ortadan kalkması; sivil ve politik hakların yerleşmesi d)Burjuva zihniyetinin grup seleksiyonu aracılığıyla dalga dalga topluma yayılması(Güvel, 1999, s.11).

Endüstri (sanayi) kelimesi "ekonomik bir kavram olarak ham madde ve ara malların mevcut bilgi, beceri ve teknolojilerden yararlanılarak ve işçi emeğinin katkısıyla fabrika veya üretim tesislerinde mal ve hizmet şekline dönüştürülmesi biçiminde tanımlanabilir."(Seyidoğlu, 2002, s.540).

Sanayi devrimi bir seri teknolojik yeniliğin üretim alanında kullanılmasının, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlara yansımaları kapsayan bir süreç olarak ortaya çıktı.Bununla birlikte James Watt'ın 1765'te buhar makinesini bulması ve bunun enerji kaynağı olarak kullanılması, **teknolojik açıdan**; Adam Smith'in 1776'daki "Milletlerin Serveti" adlı eseri, **ekonomi bilimi** açısından; 1789 Fransız Devrimi, **politik gelişmeler** açısından belirleyici dönüm noktaları ve tarihler olmuştur(Erkan, 1993, s.3).

Sanayi devrimi ekonomik faaliyetlerin hızla artmasına yol açarak toplumun tüm alanlarında değişime neden olmuştur. Yeni teknolojilerin üretimde kullanılması ve işbölümü artışıyla üretim ve verimlilik hızla artmıştır. Tarıma dayalı geleneksel toplumlarda üretim, evlerde, el tezgahlarında yapılırken, sanayi devrimi sonrasında üretim fabrikalarda yapılmaya başlanmış, toplumun kurumları, yapısı, norm ve davranış kalıpları değişmiş, geleneksel davranışlar giderek akılcı davranışlara yerini bırakmıştır (Aktan ve Tunç, 1998).

Avrupa'da 1700'lı yıllarda ya da hemen sonra *bilginin anlamın*'da bir değişim olmuştur. Neleri bilebileceğimiz ve bunları nasıl bilebileceğimiz konusundaki teorilerin sayısı, M.Ö. 400'de yaşayan Eflatun'dan Ludwig Wittgenstein'e (1889-1951) ve Karl Popper'e (1902-) kadar gelmiş geçmiş metafizikçilerin sayısı kadar çoktur. Ama Eflatun'un gününden beri Batıda bilginin anlamı ve işlevi konusunda yalnızca iki teori söz konusudur. Eflatun'un sözcüsü bilge Sokrat, bilginin tek fonksiyonunun kendini bilme olduğuna, yani kişinin entelektüel, ahlaki ve ruhsal büyümesiyle ilgili olduğuna inanmaktadır. Onun en büyük hasmı Protagoras ise bilginin amacının, sahibine ne diyeceğini ve onu ne zaman diyeceğini bilme olanağını getirmekle onu etkin kılmak olduğu inancındadır. Protagoras'a göre bilgi mantık, dilbilgisi ve konuşma sanatı demektir. Bunların üçü daha sonra *trivium* adıyla Ortaçağ'da eğitimin çekirdeğini oluşturmuştur. Doğu'da da bilgi konusunda aşağı yukarı aynı iki teori geçerlikteydi. Konfüçyüsçüler için bilgi, ne diyeceğini ve onu nasıl diyeceğini bilmektir, dolayısıyla da ilerlemenin ve dünyasal başarının yoluydu. Taoistler ve Zen rahipleri için de bilgi kendini bilmektir, yani aydınlığa ve bilgeliğe açılan yoldur. Taraflarda bilginin ne olduğuna dair görüş birlikleri olmamasına karşın bilginin ne olmadığına dair görüşleri aynıydı. Kesinlikle *yapabilme yeteneği* değildi. *İşe yararlık* değildi. İşe yararlık bilgi olamazdı, ancak *beceri* yani Yunanca adıyla *téchne* olabilirdi. Uzak Doğu'daki çağdaşlarından farklı olarak, Sokrat'la Protagoras *téchne*'ye saygı duymaktaydılar. Ama Sokrat ve Protagoras için bile *téchne*, saygın bir şey olmakla birlikte, yine de bilgi değildi. Bir gemi kaptanının Yunanistan'dan Sicilya'ya gitme konusunda sahip olduğu seyir bilgileri, başka hiçbir şeye uygulanamazdı. Ayrıca *téchne*'yi öğrenmenin tek yolu çıraklık ve tecrübeydi. *Téchne*'yi sözle anlatmaya olanak yoktu. Yazıya da gelmezdi. Ancak göstermek gerekirdi. 1700'lü yıllara kadar İngilizler de "zenaat"ten söz etmez, "esrarengizlikler"den söz ederlerdi bunun tek nedeni, bir zenaati öğrenen kişinin onu gizli tutacağına yemin etmiş olması da değildi. Zenaatin tanım itibarıyla, bir ustanın yanında çıraklık edip örneklerle öğretilme dışında sahip olunamayacak bir şey olduğu inancının da rolü vardı. 1700'den başlayarak inanılmayacak kadar kısa bir elli yıl içinde, teknoloji icad edildi. Kelimenin oluşturuluş biçimi bile, zenaat becerilerinin

esrarenizliği olan *téchne* ile *loji*'yi, yani organize, sistematik, amaçlı bilgiyi birleştirdiğinin göstergesidir(Drucker, 1994a s.43-45).

Beceriden bilgiye geçişin en önemli belgelerinden biri, 1751-1772 tarihleri arasında Denis Diderot (1713-1784) ve Jean d'Alembert (1717-1783) tarafından redaksiyonu yapılan *Encyclopédie*'dir. Eser tüm zanaat bilgilerini düzenli ve sistematik bir biçimde biraraya getirmeye çalışmış, böylelikle çıraklık etmeksizin teknolog olmayı mümkün kılmıştır. Eserin altında yatan tez; "maddesel evrendeki etkin sonuçların yani aletlerle, süreçlerle, ürünlerle ilgili etkin sonuçların, bilgiyi sistemli analizden geçirmek ve sistemli; amaçlı biçimde kullanmakla sağlanabileceği"dir. Binlerce yıldan beri biriken zanaat esrarı kalmayarak; tecrübe bilgiye, çıraklık ders kitabına, gizlilik metodolojiye çevrilmiş ve hepsi uygulamalı bilgiler haline gelmiştir. Bilginin anlamındaki bu değişim, çağdaş Kapitalizmi kaçınılmaz ve hakim kılmıştır. Teknik değişikliğin hızı, zanaatçıların asla ortaya koyamayacakları kadar büyük bir sermaye talebi getirmiştir. Yeni teknoloji aynı zamanda üretim yoğunlaşmasını da gerektirmiş, yani fabrikaya geçişe yol açmıştır(Drucker, 1994a s.44-47)

Sanayi devrimi, temelde, yeni teknolojiler yaratılmasından kaynaklanıyordu. Gerçi teknik ilerleme insanlık tarihi boyunca süren bir evrim olagelmmişti; örneğin, madenlerin, enerji kaynaklarının bulunması ile tarımdaki olanakların öğrenilmesi, ya da çeşitli gereçlerin ve özellikle tekerin, su değirmeninin, pusulanın ve yelkenli geminin icadı binlerce yıllık insanlık tarihinde büyük değişiklikler yaratmıştı. Fakat bu bakış açısı içinde bile 19. ve 20. yüzyılda gerçekleşen atılım - enerji kaynaklarının, ham maddelerin ve sermaye gereçlerinin yeni teknikler yoluyla hızla artan ölçülerde üretimde kullanılması ve fabrika yönteminin hızla yayılması - çok dikkate değer bir olaydı. Sanayi devrimi sadece katma değer içinde imalatın ticarete oranını yükseltmekle kalmamış, tarih boyunca ulusların zenginliğini artıran ticaret faaliyetlerinin kapsamı da tarımsal ürünlerden ve doğal ham maddelerden daha çok imalat sanayii ürünlerine kaymış, teknoloji ilerlemesi, hem sanayileşmenin, hem de gelişme hızının motor gücü olmuştur(Yenal, 1999 s.29).

Sonuç olarak modern endüstriyel toplum kendini geleneksel - tarım toplumlarının yapı ve değerlerinden hareketle tanımlamıştır. Geleneksel toplumlardan farklı olarak modern - endüstriyel toplum paradigması büyük ölçüde şu özelliklere sahiptir:

- Fabrika üretimi ya da endüstrileşme,
- İleri düzeyde işbölümü,
- Otoritenin merkezileşmesi,

- Bürokratikleşme,
- Büyük ölçekli işletmeler,
- Mekanik evren/ya da organizasyon anlayışı ve kişisellikten uzaklaştırma,
- Rasyonalite ve püritan etik
- İlerleme ve evrim anlayışı
- Düzen ve homojenleşme
- Yaşamın demistifikasyonu
- Standartlaşma ve kitle üretimi(Bozkurt, 2003).

2.2 Endüstri Toplumunun Krizi

Dünya, endüstrileşme döneminde olgunlaşırken iki dünya savaşına tanık olmuştur. Savaşların çıkış nedeni dünya devletlerinin çıkarlarını güç kullanarak arttırmak ya da savunmak istemelerinden kaynaklanmıştır. İnsanlık savaş sonrasında iki kutuplu bir dünyada yaşamaya başlamıştır. Bu kutupların, ideolojik etkinlik alanlarını genişletmeye çalışması süper güçleri doğurmuştur. Dünya bu süper güçlerin sahip olduğu kitle imha silahlarının gölgesinde korku içinde yıllarca yaşadıkdan sonra, Doğu Bloğu ülkelerinin dağılması iki süper gücü teke indirmiş, ama bu arada kitle imha silahlarının yaygınlaşması sonucunda birçok ülke tehlikeli bir güce sahip olmuştur. Ortaya atılan ideolojiler yaşama uygulandığında olgunlaşarak değişir, zenginleşir ve geniş kitlelerin gözünde, düşünce hayatının adeta doğal bir parçası haline gelir. Yani kısaca ifade edersek doğallaşır. Kurucusunun kaleme aldığı haliyle kalan bir ideoloji değişmez, gelişmez ve yaşamla zenginleşerek olgunlaşamaz. Sonuç olarak doğallaşamaz ve dünya üzerinde doğallaşamayan hiçbir olgu uzun süreli olamaz. Endüstri döneminde bu yaşanmıştır. İdeolojilerin doğallaşması, yani yaşamla törpülenip olgunlaşarak geniş kesimleri etkileyen bir nitelik kazanması bir uzlaşma kültürünün temelini de atmıştır. Uzlaşma kültürünün oluşması ile gelişmiş ülkelerde çeşitli düşünce ve inançlara sahip bireylerin, içinde kendi haklarını bulabildikleri ve bu nedenle daha büyük güven duydukları sistemler kurulmuştur. Bu gelişme endüstri döneminin ürünüdür. Endüstrileşme döneminin ideolojik karşıtlıkları sonucunda oluşan Doğu Bloku ülkeleri, karşı ideolojinin insan doğasına uygun yönlerini kendi sistemlerine ithal edememiş, teoriyi yaşamla uyumlaştıramamış ve Batının bu doğal yönetim sistemi karşısında dağılmıştır(Sungur, 2002 s.18–21).

Tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşüm uzun bir süreci içermiş, toplumda meydana gelen büyük çatışmalar ve yapısal değişimlerle birlikte 100 yılı aşkın bir dönem içinde sanayi toplumunun yapısı kurumsallaşmış ve yerleşmiştir. (Aktan ve Tunç, 1998) Sanayileşme sürecinin son aşaması olan “**refah toplumu**” veya “**tüketim toplumu**” 1960’lı yıllarda doruk noktasına ulaştı. Ancak, refah toplumunun en önünde yer alan ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde 1967 yılında ekonomik durgunluk ve kriz baş gösterdi. Arkasından tüm dünyayı saran, gençliğin başkaldırısı 1968’de gençlik hareketleri başladı. Batının **refah ve tüketim toplumu** olarak ulaştığı ileri aşamaya karşın, “tepki ve başkaldırı” hareketleri oluştu. Yine 1970’li yılların başında **dünya para düzeninde** köklü değişiklikler oldu. İkinci Dünya Harbi ertesinde Bretton Woods Anlaşmasıyla (1944) oluşturulan sabit kur sistemine dayalı dünya para düzeni terk edilerek, esnek kur sistemine geçildi. Bu gelişmeler yanında 1973’te **Dünya Petrol Krizi** patlak verdi. Bir yıl önce bir bakıma Dünya’nın sonunun geldiğini ilan eden Meadows’larla birlikte çalışan bir ekibin “**Büyümenin Sınırları**” (1972) adlı çalışmaları yayımlandı. Bu çalışmada nüfus ve sanayi üretiminin sabit hızla artacağı, besin maddesi ve hammadde artışlarında sınırlar olduğu ve Dünya’nın hammadde kaynaklarının tükeneyeceği ve nihayet çevre kirliliğinin giderek artacağı belirtilmişti. Büyük yankı yaratan çalışma, Dünya’nın geleceği konusunda “iyimserler” ve “karamsarlar” arasında büyük bir tartışmanın başlangıcı oldu. Söz konusu tartışma tüm toplumlarda **çevre bilincinin** doğmasına yol açarken, **sınırlı dünya kaynaklarının daha dikkatli kullanılması** yönünde yeni stratejilerin geliştirilmesine hizmet etti. Petrol krizinin yarattığı etkileri aşma çabaları Batı Bloku’nda yeni teknolojileri uygulamak için fırsat yarattı. Her köklü ekonomik kriz, yeni teknolojileri ve yeni organik bilgiyi kullanmak için uygun bir ortam ve fırsat doğurur. İşte Batı Bloku’ndaki bu uygulama, kısa sürede “Batı Ülkeleri”ni aşırı istihdamdan, düşük istihdama ve işsizliğe götürdü. Çünkü uygulamaya konulan yeni teknolojiler, işgücü tasarruf edici nitelikteydi. Ancak bu toplumlar üzerinde asıl etkili olan, işsizlik sorunundan çok, **getirilen yeni teknolojilerin uzun dönemli etkileriydi**. Çünkü bu teknolojiler yeni bir çağı açabilecek nitelikteydi(Erkan, 1993 s.7–8).

3.ENFORMASYON TOPLUMU

3.1 Enformasyon Toplununun Doğuşu

1960’lı yıllardan itibaren bazı sosyal bilimciler, Amerika ve Japonya gibi ileri düzeyde endüstrileşmiş ülkelerde, toplumun temel karakteristiklerinde köklü değişim eğilimi gözlemlemişlerdir. Bu yeni toplum biçimi birçok yönden endüstri toplumundan farklılık

arz etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında endüstri toplumunun yerine gelmekte olan toplumla ilgili çok sayıda yeni kavram ortaya atılmıştır (Bozkurt, 1997, s.20).

Ortaya çıkan yeni toplumla ilgili kavramları incelediğimizde, çok sayıda farklı görüş ya da yaklaşımla karşılaşılmaktadır. Bu yeni toplumu Amittai Etzioni “modernlik sonrası çağ” (post-modern era), George Lichtheim “burjuva-sonrası toplum” (post-bourgeois society), Herman Kahn “ekonomi-sonrası toplum” (post-economic society), Murray Bookchin “kıtlık-sonrası toplum” (post-scarcity society), Kenneth Boulding “uygarlık-sonrası toplum” (post-civilized society), Daniel Bell “endüstri-sonrası toplum” (post-industrial society), Peter F. Drucker “bilgi toplumu” (knowledge society), Paul Holmes “kişisel hizmet toplumu” (the personal service society), Ralf Dahrendorf “hizmet-sınıfı toplum” (service class society), Zbigniew Brzezinski “teknokratik çağ” (the technocratic era), ve Y. Masuda ise “enformasyon toplumu” (information society) olarak adlandırmaktadır (Kumar ve Masuda’dan aktaran Bozkurt 1997 s.20-21).

Farklı yazarlar aşağı yukarı benzer genel kavramlar için farklı sınıflandırmalar kullanmışlardır. Ancak yargılarındaki farklılık daha çok Enformasyon Toplumu olgusunun önemine ilişkindir. Aynı zamanda farklı yazarlar farklı konuları vurgulayarak ya da aynı konuları farklı bakış açılarından ele alarak, Enformasyon Toplumu niteliklerini farklı yollardan kavramsallaştırmışlardır (Alvarez ve Killbourn 2002).

Bu çalışmada son dönemde ilgili literatürde genel kabul gören “enformasyon toplumu” kavramı kullanılmakla birlikte, yeni toplumun farklı boyutlarını vurgulayan diğer kavramlar da zaman zaman kullanılmak yoluna gidilecektir (Bozkurt, 1997, s.22; Martin, 1988, s.36).

Bilgi toplumu, 1950 ve 1960’lı yıllarda A.B.D., Japonya, Batı Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde bilgi teknolojilerinin giderek artan bir şekilde kullanımıyla ortaya çıkmış bir aşamadır. Gelişmiş ülkelerde şekillenen bu aşamanın en önemli özelliği, bilginin ve bilgi teknolojilerinin tarım, sanayi, hizmetler sektörlerinin yanısıra eğitim, sağlık, iletişim gibi her alanda kullanılabilir olmasıdır. Bu nedenle, bilgi toplumundaki gelişmeler kısa sürede üretimin ve verimliliğin artmasına yol açmakta ve yeni teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri de teşvik etmektedir. Bilgi toplumundaki tüm bu gelişmeler diğer dünya ülkelerini de kısa zamanda etkisi altına almış ve uluslararası alanda ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanda entegrasyonu beraberinde getirmiştir. Enerji dönüşümünün kas gücünden buhar gücüne ve makine gücüne geçişini simgeleyen sanayileşme sürecinde çeşitli olumsuzluklar sonucu büyümenin endişe verici bir hal almasıyla ortaya çıkan bilgi toplumu aşaması birçok değişimi beraberinde getirmiştir. 1951 yılında A.B.D.’de mavi yakalı olarak adlandırılan, sendikaların ağır kütesini oluşturan işçi sayısı, bütün çalışanların yüzde

50'sini oluşturmuş iken, daha sonraları yüzde 20'ye düşmüştür ve istihdam içinde mavi yakalılarının payının gittikçe azalacağı da öngörülmüştür. Bilgi toplumunda aktif nüfus içinde tarım ve sanayinin payı azalmakta, hizmetler sektörünün payı artmakta ve bilgili, nitelikli insana gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca, araştırmaya, bilim ve teknolojiye yatırım en karlı yatırım şekli sayılmaktadır. Günümüzde sosyo-ekonomik gelişme sürecini hızlandırıcı, üretimi, verimliliği şimdiye kadarki teknolojik gelişmelerden daha hızlı ve daha etkin bir şekilde artırması, aynı zamanda insana yatırımın sürekliliği sayesinde sosyal ve kültürel gelişme üzerine olumlu etkilerinden dolayı yeni temel teknolojilerin ve bilgi toplumunun tanımlanması ve içeriğinin anlaşılması gerekmektedir(Aktan ve Tunç, 1998).

3.2 Enformasyon Toplumunun Temel Karakteristikleri

3.2.1 Ekonomik Yapıdaki Dönüşüm

D. Bell, “endüstri-sonrası toplum” olarak adlandırdığı enformasyon toplumunun ilk özelliğini malların üretiminden hizmetlere yöneliş olarak belirtir. Aslında hizmet sektörü bütün ekonomilerde mevcuttur; ancak endüstri öncesi toplumlarda öncelikle domestik [aile ile ilgili] hizmetler söz konusu iken, endüstri toplumlarında ise taşımacılık, finansal hizmetler gibi alanlarda malların üretimine “yardımcı” niteliktedir. Oysa endüstri sonrası toplumlarda esas önemli nokta eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, gibi insani hizmetler ile bilgisayar, sistem analizi ile bilimsel araştırma geliştirme gibi mesleki hizmetler alanında yoğunlaşmaktadır. (Bell'den aktaran Bozkurt, 1997 s.23–24)

D. Bell'in bulgularına göre, 1920 yılından sonra, tarım ve sanayi sektörlerindeki istihdam artış oranları farklılaşmıştır. Sınai istihdam mutlak olarak artmış, ancak görece miktar olarak gerilemeye başlamıştır. 1947 yılında istihdam iki sektörde dengelenmişti, mal üreten sektörde yaklaşık olarak 26.4 milyon, hizmet üreten sektörde 25.4 milyon insan çalışıyordu. 1947–1968 arasında istihdam, hizmetlerde yaklaşık %60 oranında büyürken, mal üreten sektörde %10'dan daha az bir oranla artmıştır. Çalışanların sayısı 1968'de mal üreten sektörde 29 milyon, buna karşılık hizmet üreten sektörde 52 milyondur. Ayrıca ABD'de 1947–1985 döneminde sanayinin istihdam payı %36'dan %30.7'ye, imalat sektörününki %30'dan %22'ye gerilemiştir. Bu oranlar sayısal kontrol makineleri ve elektronik bilgisayarlarda olduğu gibi yeni teknolojilerin uygulamaya konmasıyla düşmeye devam edecektir. D. Bell'e göre, eğer bir sanayi toplumu mal üreten bir toplum olarak tanımlanıyorsa, işgücünün karakterini de imalat sanayii gösteriyorsa, ABD uzun zamandır bir sanayi toplumu olmaktan çıkmıştır(Dura, 1990 s.66; Dura ve Atik, 2002 s.69).

Sonuç olarak endüstrinin gerek üretim, gerekse istihdam içinde payının gerileme sürecine girişine, buna karşılık özellikle bilgi ve enformasyonun ağırlığının giderek artışına tanık olmaktadır(Bkz. Bozkurt, 1997 s.25).

3.2.2 Yükselen Yeni Sınıflar

Yeni toplumlarda insanların çalıştıkları yer değil aynı zamanda yaptıkları işin türü de değişmektedir. Endüstrileşme sürecinde nasıl bir önceki toplumun temsilcileri olan sınıflar ortadan kalkmış ya da eski güçlerini yitirmiş ve yerine endüstri toplumunun temsilcileri olan sosyal sınıflar yükselmişse bugün de enformasyon toplumuna geçiş sürecinde yeni sınıfların yükseldiğini görmekteyiz.

Bilindiği gibi endüstri toplumlarında yarı vasıflı işçiler çalışan sınıf içinde en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Hizmet sektörünün gelişmesiyle beyaz yakalı işçilerin yapacakları işerin sayısında büyük artış olmuş ve 1956 yılına gelindiğinde ilk defa beyaz yakalılar endüstri uygarlığı içinde mavi yakalıların sayısını geçmiştir(Bkz. Bell, 1973 s.15-8; Bozkurt, 1997 s.25).

Toffler'a göre (1981 s.436) İkinci Dalga adını verdiği endüstri toplumunda iş belirli konularda uzmanlaşmayı, aynı hareketi tekrar tekrar ve durmadan yapmayı gerektiriyordu; bunun sonucu olarak da işverenler zaman kavramına sahip, söz dinleyen ve belirli bazı hareketleri yapmaya razı olan işçiler istemektedirler. Bu nitelikler okullarda geliştirilip iş yerinde ödüllendirilirdi. Enformasyon toplumu ya da Toffler'in deyişiyle Üçüncü Dalga yaygınlaştıkça, iş daha az yineleyici bir nitelik almıştır. Bölünmeler de azalmış her işçi işin daha az değil, daha büyük bir bölümünü yapmaya başlamıştır. Esnek zaman ve işin temposunun işçiye bırakılması davranışların senkronize edilmesini artık eskisi kadar gerekli kılmamaktadır. İşçilerin işlerinde daha çok değişikliklerle, yeni düzenlemelerle baş etmeye hazırlıklı olmaları beklenmektedir.

Drucker'a (1994a, s.192; 1994b, s.16) göre ise bilgi toplumunda ihtiyaç duyulan bu yeni işçi, eğitilmiş insan ya da diğer adıyla bilgi işçisidir. Eğitilmiş insan doğrudan doğruya yeni toplumun amblemi, simgesi, bayrakçısıdır. Feodal şövalye ortaçağ için, burjuva kapitalist toplum için ne ise kapitalist-ötesi toplum için bilgili insan odur.

Özetle enformasyon toplumunda tarım, sanayi, hizmetler gibi üç sektörün yanında bir dördüncü sektör olarak bilgi işçilerinin oluşturduğu enformasyon sektörü giderek artan bir öneme sahip olacaktır. (Uğur'dan aktaran Bozkurt, 1997 s.27)

3.2.3 Bilginin Artan Rolü

Bilginin temel özellikleri, sürekli üretilebilmesi ve artış göstermesi; iletişim ağları içinde taşınabilir; bölünebilir ve paylaşılabilir olması ile emek sermaye ve toprağı ikame edebilmesi şeklinde özetlenebilir (Erkan, 1993 s.62). Endüstri sonrası toplumun yeni paradigması teorik bilgidir. Endüstri toplumu, malların üretimi için makinelerin ve insanların koordinasyonuna dayanır. Oysa yeni toplum bilgi etrafında örgütlenmektedir. Diğer taraftan bugün dünyanın en gelişmiş bilgisayarlarını ya da füzelerini üretmek çok fazla anlam ifade etmemektedir; eğer bu malların sürekli geliştirilmesini sağlayacak uzmanlara sahip değilseniz. Şöyle ki sizin patentini alarak üretimini yaptığınız en gelişmiş füzenin de daha gelişmiş olan bir başka füzeyi ya da uçağı yapması bilginin asıl üreticisi olan ülkeler için son derece kolaydır. Dolayısıyla bilgiyi üreten toplum olmadığımız müddetçe, büyük harcamalara yaparak ürettiğiniz mallar kısa sürede demode olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Bu nedenle önümüzdeki dönemde bugünkü gelişmiş ülkelerin bilgiyi üreten ofisler, yine bugünkü gelişmekte olan ülkelerin ise imalat işlerinin yapıldığı dünyanın atölyesi işlevini üstleneceğine dair beklentiler söz konusudur(Bozkurt, 1997 s.28).

Bilgisayarlaştırılmış donanımların insan emeğini ikame etmesi üzerine çok şey yazılmış olmasına rağmen, bunların sermayeyi ikame ettiğini çoğu kez görmezden gelmekteyiz. Aslında bir yerde bilgi, finansın gücü karşısında, örgütlü emeğe ya da antikapitalist siyasi partilere oranla, uzun vadede çok daha büyük bir tehdittir. Çünkü, görelî konuşursak, enformasyon devrimi kapitalist bir ekonomide, birim çıktı başına gerekli sermaye miktarını azaltmaktadır (Toffler, A. ve Toffler, H. 1996 s.39).

3.2.4 Enformasyon Teknolojisi

Endüstri toplumunun doğuşunda nasıl buhar makinesi, elektrik, içten yanmalı motorlar gibi enerji teknolojisi büyük rol oynamışsa, enformasyon teknolojisi de enformasyon toplumunun doğuşunda aynı role sahiptir. O [enformasyon] , toplumu iki şekilde değiştirmektedir(Bozkurt, 1997, s.29). Birincisi yeni malların üretiminde ve hizmetlerin yerine getirilmesinde yeni imkânlar sağlamaktadır. İkincisi teknolojik verimlilik üzerine etkisiyle hayatımızı değiştirmektedir. Böylece bir taraftan ürünler daha düşük fiyattan

ürettilip tüketiciye düşük fiyattan satılmaktadır; diğer taraftan ise işsizliği arttırmaktadır. Bu hızlı büyüyen bir ekonomide ihtiyaç duyulan işgücü arzına yol açabileceği gibi, durgun veya çökmekte olan bir ekonomide kitlesel işsizliğe de yol açabilir.

Tablo.1’de görüldüğü gibi öncelikle büyük bilimsel çalışmalarda kullanılan bilgisayar teknolojisi ardından yönetimde 1970’lerden sonra ise sosyal refah hizmetlerinde ve toplumsal sorunların çözümünde kullanılmıştır. Son dönemde ise PC’lerin [kişisel bilgisayar] çıkması ve ucuz fiyatlarıyla kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, bilgisayarlar bireysel amaçlar ve entelektüel yaratıcılık için kullanılmaya başlanmıştır.

Tablo 1: Bilgisayar Kullanımının Gelişim Aşamaları

Gelişme Aşamaları	İlk Aşama 1945–70	İkinci Aşama 1955–80	Üçüncü Aşama 1970–90	Dördüncü Aşama 1975–2000
Bilgisayar kullanımının temelleri	Büyük Bilim	Yönetim	Toplum	Bireyler
Hedefler	Ulusal savunma ve uzay	GSMH	Kaba ulusal refah	Kaba ulusal tatmin
Değerler	Ulusal prestij	Ek büyüme	Sosyal refah	Benin gerçekleştirilmesi
Özne	Ulus	Örgütler	Genel kamu	Birey
Bil. kul. objesi	Doğa	Örgüt	Toplum	İnsanlık
Bilimsel temel	Doğal bilimler	Yönetim bil.	Sosyal bilimler	Davranış bilimleri
Enformasyon objesi	Bilimsel amaçlara ulaşılması	Firma etkinliğinin teşviki	Sosyal problemlerin çözümü	Entelektüel yaratıcılık

KAYNAK: Masuda, 1990, s.12; Bozkurt,1997, s.31

Özetle enformasyon toplumunun gelişmesinin dinamiğini oluşturan bilgisayar teknolojisi, bir yandan zihinsel emeğin yerini tutarak, diğer yandan ise insanın zihinsel emeğinin çerçevesini genişleterek yaşanan, değişime önemli bir faktör olarak damgasını vurmuştur(Bozkurt, 1997, s.29–30).

3.2.5 Enformasyon Toplumunun Diğer Karakteristikleri

Endüstri toplumundan enformasyon toplumuna yöneliş beraberinde sadece yukarıda anılan değişimleri değil, aynı zamanda toplumun diğer unsurlarında da köklü dönüşümleri getirmiştir. Örneğin teknolojinin giderek ucuzlaması ve yaygınlaşması bir taraftan kitle üretimi ve kitle haberleşmesinin çözülüşüne yol açarken diğer taraftan da bireyin konumunun güçlenmesine yol açmıştır(Bozkurt, 1997, s.30).

Sadler ve Frankel'e göre; endüstri toplumunun otorite, disiplin, bağlılık, erkeklik, fiziki kabiliyetler, rekabet, saldırganlık, tutumluluk, hırs, güvenlik gibi değerlerinin yerini, karşılıklı dayanışma, unisex, özgürlük, bireysellik, gerçek, güzellik gibi iyimser bakış açısını ifade eden değerlerin alacağını belirtilmektedir(Bozkurt, 1997, s.31).

Sanayi toplumunda imalat sanayii ön plana çıkarken; tarım, sanayi ve hizmetler şeklinde üçlü endüstriyel yapı doğmuştur. Bilgi toplumunda bilgi endüstrileri doğmuş ve dördüncü sektör olarak devreye girmiştir. Sanayi toplumunun maddi üretimi işbölümünü getirmiş, üretim ve tüketimi birbirinden ayırmıştır. Bilgi toplumunun ise müşterek üretim ön plana çıkmakta ve paylaşım, kullanımla gerçekleşmektedir. Sanayi toplumunda mal ve hizmetlerin, arz ve talebine dayalı olarak fiyat mekanizması oluşurken, bilgi toplumunda gelecekteki amaçların gerçekleştirilmesi için bilgi kullanımı gündeme gelmektedir. Sanayi toplumunda işletmeler sosyo-ekonomik sürecin en önemli öznesi iken; bilgi toplumunda gönüllü topluluklar sosyo-ekonomik sürecin öznesi durumunda gelmektedir. Sanayi toplumunda özel mülkiyet, rekabet ve kar maksimizasyonu ön plana çıkarken, bilgi toplumunda müşterek katılım ve sosyal yarar belirleyici olmaktadır. Ayrıca sınıflı toplum yapısı yerini çok merkezli fonksiyonel toplum yapısına bırakmaktadır. Politik sistem olarak parlamenter demokrasi değişime uğramaktadır. Politik sistem olarak da parlamenter demokrasinin, kalıtmcı demokrasiye dönüşümü gerçekleşmektedir. Toplumsal değişimin itici gücü, işçi hareketlerinden sivil hareketlere kaymaktadır. Sanayi toplumunun karşılaştığı işsizlik, savaş ve faşizm gibi sorunların yerini, daha çok gelecek şokları; kişisel terör ve sorunlar almaktadır. Sanayi toplumunun son aşaması olan kitlevi tüketim toplumu yerini kitlevi bilgi toplumuna bırakmaktadır. Ayrıca maddi değerlerle psikolojik ihtiyaçların tatmini; amaca yönelik, gelecekteki başarı ihtiyacının tatminine yerini bırakmaktadır. Aynı şekilde bireysel

özgürlük ve hümanizma düşüncesi, yerini toplumsal kalıtım ve globalizme bırakmaktadır(Erkan, 1993, s.69).

4.ENFORMASYON TOPLUMU VE TÜRKİYE

4.1. Türkiye'deki Kavramsal Tartışmalar

ABD, Japonya ve Avrupa ülkelerine göre Türkiye'de enformasyon toplumuna ilişkin yapılan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır ve bu çalışmalar yaşanan değişimin nitelik farkından kaynaklandığı varsayımına dayanmaktadır. Ayrıca gelmekte olan yeni toplumu tanımlamak için Drucker'ın "bilgi toplumu" kavramı tercih edilmektedir. Epistemolojik olarak "bilgi toplumu" çeşitli eleştirilere uğramıştır. Ancak üretim ve istihdam sürecinde teorik bilginin ön plana çıkışına dikkat edildiğinde bu eleştirilere butünüyle katılmak mümkün değildir. (Bkz. Bozkurt, 1997, s.22)

Gürak'a (2004) göre ise kuramlar ve olgular doğru kavramlarla açıklanmalıdır. Örneğin "Bilgisayar Oyunu" dendiğinde pek çok kişi tarafından "Atari" 'den söz edildiğini sanılır. Hâlbuki Atari sadece bir ticari marka adıdır ve bilgisayar oyunları, Atari, PC veya Play Station gibi çeşitli araçlar kullanarak oynanabilir. Benzer bir şekilde bir çok kişi hâla "tırış bıçağı" yerine "jilet" kullandığını söylemektedir. Jilet ise aslında Derby, Permatik gibi bir tırış bıçağı markasıdır. Atari-jilet örneklerinde olduğu gibi çok önemli bir sözcük olan "bilgi" de ciddi bir yanlış yapılarak "enformasyon" sözcüğüyle eşanlamda kullanılmaktadır. Atari, jilet gibi sözcükleri yanlış kullanmanın maliyeti hemen hemen hiç yok gibiyken çağımızın en önemli kavramlarından olan "bilgi" ve "enformasyon" sözcüklerini yanlış kullanmanın maliyeti farklıdır. Çünkü buradaki yanlış kullanım insanlık tarihinin en temel ve önemli unsuru olan "bilgi"nin yanlış anlaşılıp, değerlendirilmesine, dolayısıyla da sosyo-ekonomik olayların, olguların ve kuramların yanlış anlamasına ve yorumlamasına neden olabilir. Bu nedenle bilginin, daha doğrusu "üretim için gerekli bilginin" (teknolojinin) önemini iyi anlayabilmek için ise bu kavramlara açıklık kazandırılmalıdır. Teknoloji (üretim için bilgi) ve teknolojiyi üreten ve kullanan nitelikli emek (beşeri sermaye) arasındaki organik bağ iyi anlaşılmadığı sürece toplumsal gelişmeyi de iyi anlamak mümkün değildir.

Enformasyon veya eski deyişle malumat, herhangi bir konu ile ilgili bir bilinmeyi (belirsizliği) giderme konusunda yardımcı olan betimleyici ifadelerdir. Örnek olarak; bir sinemada hangi filmin gösterildiği, havanın nasıl olacağı veya aranan bir kitabın hangi kütüphanede veya kitapçıda olduğunu bilmek, bilgi değil, enformasyon sahibi olmaktır. Bilgi, olguları ve olayları tanıma, anlama ve özellikle açıklamaya yönelik, eğitim, gözlem, araştırma veya deneyim yoluyla elde edilen ve bütün bunların insanın zihinsel

değerlendirmesi neticesinde ortaya çıkan olgular veya fikirlerdir. Bilgiye, bir çeşit işlenmiş enformasyon da denilebilir. Örneğin, kredi kartlarının sağladığı veriler / enformasyon kullanılarak kredi kart sahiplerinin hakkında cinsiyet, yaş ve gelir durumlarına göre harcama alışkanlıkları konusunda bilgi sahibi olunabilir. Reklâmlar, bilgisayarlar, büro araç-gereçleri "bilgi sektörü" değil, "enformasyon sektörü" ürünleridir. Enformasyon ve bilgi sözcükleri arasında belirgin bir anlam farkı vardır. Dolayısıyla, Batıda kullanılan "enformasyon toplumu" kavramı ile aynı şeyi ifade etmek amacıyla ama Türkçeye yanlış aktarılan "bilgi toplumu" kavramı arasında da önemli anlam farklılıkları vardır(Gürak, 2004).

4.2. Enformasyon Toplumu Yolunda Türkiye

Türkiye'nin sanayileşme sürecine baktığımızda yarı sanayileşmiş bir toplum olduğu, sanayileşmeyi ithal teknoloji ile bugünkü aşamasına ulaştırdığı ve bilişim teknolojisini de ithal teknoloji olarak kullandığı görülmektedir. Bugünkü sanayileşmiş ve enformasyon toplumuna girmiş veya girmekte olan toplumlara bakıldığında, hepsinin teknoloji üretebilir bir konumda olduğu görülmektedir(Erkan, 1993, s.127).

Türkiye'de henüz sanayileşme sürecinin tamamlanamamış olmasının sıkıntıları yaşanmaktadır. Batı toplumlarının bilgi toplumuna geçmiş olması Türkiye'nin zorluklarını arttırıyor. Türkiye batıdan teknoloji aldıkça, aldığı teknolojinin ve o teknolojiyi sağlayan ideolojinin, kendi ideolojisi ile uyuşamamasının bunalımını yaşamaktadır. Toplumsal sorunlarının temelinde bu süreç yatmaktadır(Kocacık, 2003, s.9).

Türkiye'nin enformasyon/bilgi toplumu haline gelebilmesi için, önünde ciddi engeller vardır. Bunların başında gelen çok iyi yetişmiş insan gücüne gereksinimidir. Yeni teknolojileri üretecek ve kullanacak bu insan gücünün üretilmesi bazen bir nesil gerektirebilir. Ayrıca bu insan gücünü yetiştirmek kadar elinde tutabilmek de güç hale gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin enformasyon çağını yakalaması büyük ölçüde bu hızla artan nüfusunu yeni gelişmeler doğrultusunda iyi eğitebilmesine bağlıdır(Bozkurt, 2003).

Bilginin üretiminde özel bir öneme sahip olan ar-ge'ye Türkiye'de yeterince kaynak ayrılmamaktadır. Özellikle özel sektör ar-ge'nini önemini yeni fark etmeye başlamıştır. İnternet gibi enformasyon teknolojileri sayesinde ise bilgiye ulaşmak kolaylaşmıştır. Bilgiye ulaşmanın gerçek bir avantaja dönüşebilmesi için ise yetişmiş insan gücüne ihtiyaç vardır(Bozkurt, 1997, s.166–167).

Türk toplumunun temel dünya görüşü, olayların bilimsel açıklamasına dayalı olmayıp; onların “yorumlanmasına” dayalı bir düşünce kalıbına oturmaktadır. Batı dünyasında ise düşünme süreci; dışa dönük, doğaya dönük doğanın (nesnenin) kendi içindeki neden sonuç ilişkisinin açıklanmasına yöneliktir. Bu yaklaşımda objenin neden-sonuç analizi yapıldığı için objektif bir bakış açısı vardır. Türkiye’nin subjektif bir düşünme sürecinde bir fikir birliği oluşturması olanaksızdır.

Türk aydınının; subjektif, duygusal ve yüzeysel tartışma ortamı Tanzimat’tan günümüze çeşitli şekillere bürünerek (sağcı-solcu, ilerici-gerici) günümüze kadar devam etmiştir. Bu noktada Japonya güzel bir örnek oluşturmaktadır. Osmanlı ve Türk aydınları, Fransa’ya gidip güzel sanatların duygu ve inanca dayalı alanlarında kendilerini yetiştirirken, 1867’deki Meiji Restorasyonu’ndan sonra Batı’ya giden japon öğrenciler pozitif bilimsel düşünceye dayalı Mühendislik öğrenimi görmüşlerdir. Batının pozitif ve bilimsel yöntemi alınıp Japon toplumuna aktarılmıştır(Erkan, 1993, s.131–132).

Ekonomik sistem incelendiğinde ise 1980’lerden sonra serbest piyasa ekonomisi gündemde önem kazanmaktadır. 1936 iş yasası ve 1961 Anayasası’na göre ise Türkiye bir sosyal devlettir. Diğer taraftan; serbest piyasa ekonomisinin etkinliğini sağlayacak rekabetçi düşünce, rekabetçi mantık ve uygulama yetersizdir. Piyasa ekonomisinin merkezi eksenini olan rekabet ve bağımsız insan kişiliğinin olmayışı, bilgi toplumu olma yolunda büyük bir engeldir.

5.SONUÇ

Günümüzde enformasyon teknolojilerinin gelişimi ile birlikte dünyanın büyük bir dönüşüm sürecine girdiği açıktır. Türkiye’de sürekli “Sanayileşmeden” bahsedilen bir ortamda, dünyanın sanayileşmenin ötesine geçtiği gözden kaçırılmaktadır. Yeni toplumla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmakta, enformasyon toplumuna geçişte çeşitli atılımlar yapılması öngörülmektedir. Ancak yapılması gereken atılımlar büyük bir dirençle karşı karşıya bulunmaktadır.

Değişimin önündeki en büyük engel ise endüstrileşme sürecinin tamamlanmamış olmasıdır. Tarım Toplumu’nun değer ve anlayışından Endüstri Toplumu’nun değer ve anlayışlarına geçiş yapmakta zorlanan Türkiye, Endüstri Toplumu’nun ortaya çıkışıyla yeniden bir değişim sürecine maruz kalmıştı. 1923 sonrasında Türkiye’de köklü dönüşümler yaşanmıştır. Ancak Batı toplumlarında yaşanan teknolojik, ekonomik ve siyasal süreçler Türkiye’de yaşanmadığı için bu atılım Cumhuriyet’e geçiş ve

devrimlerle ikame edilmek istenmiştir. Kendi girişimci sınıfına sahip olmayan Türkiye’de Endüstrileşme süreciyle devlet mecburi bir görev üstlenmiş, ancak bu görev zaman içerisinde sona erdirilmediğinden bundan yararlanan, burjuva olmayan elit bir statü gurubu ortaya çıkmıştır. Değişime en büyük direnç bu kesimden gelmektedir. Piyasa ekonomisinin etkinlik kazanması ve değerlerinin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan bu çıkar ve baskı gruplarının güç kaybedeceği açıktır. Enformasyon toplumuna geçişte Cumhuriyet devrimi benzeri bir süreç ise riskli ve maliyeti çok yüksektir. Bu durumda Enformasyon Toplumu sürecine daha hızlı girebilmek için reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Artık endüstri toplumunun en önemli kaynağı olan sermayeden farklı olarak enformasyon toplumunda bilgi önem kazanmıştır. Bilginin aktarımı ise sermaye kadar zor değildir. Bilgiye ulaşımdaki eşitlik ise bilgiyi kullanabilmekte eşitlikten farklılık arz etmektedir. Ancak hiç olmadığı kadar kolay elde edilen bilgiyi kullanabilmek için eğitilmiş insan ihtiyaç duyulmaktadır. Bu insan gücünün elde edilmesi ise ancak eğitimle mümkün olmaktadır. Bu açıdan uzun vadeli eğitim stratejileri geliştirilmeli ve eğitime daha çok kaynak ayrılmalıdır.

Kaynakça

- AKTAN, C.Can ve Tunç, Mehtap, “Bilgi Toplumu’nun Doğuşu ve Gelişimi” Yeni Türkiye Dergisi, Ocak-Şubat 1998: s.118-134. Erişim: Canaktan. <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-ekonomi/bilgi-toplum-dogusu.htm> (15.03.2004).
- ALVAREZ, Isabel ve Killbourn, Brent , “Mapping the Information Society Literature: Topics, Perspectives and Root Metaphors” First Monday, Volume 7, Number 1 January 2002, First Monday. Erişim: http://firstmonday.org/issues/issue7_1/alvarez/index.html (21.09.2004)
- BAYRAKTUTAN, Yusuf ve Orhan, Ayhan, (2002) “Bilgi-Kaynaklı Global Sosyo-Ekonomik Dönüşümün Parasal Yansımaları: Plastik Para”, 1.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, s. 39-48
- BELL, Daniel (1973), The coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting, Basic Books, New York
- BLACK, C.E. (1989), Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri, 2b. Çev: Fatih Gümüş, Verso Yayıncılık, Ankara
- BOZKURT, Veysel. (1997), Enformasyon Toplumu ve Türkiye, Sistem Yayınları, İstanbul.

- BOZKURT, Veysel.,(2003) “Bilgi Toplumu’nun Getirdikleri ve Türkiye” Ekonomi ve Toplum, Cilt:5 Sayı:2 Erişim: işgüç.org , <http://www.isguc.org> (15.03.2004).
- ÇOBAN, Hasan (1997), Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş, İstanbul: İnkilap Kitabevi
- DRUCKER, F. Peter. (1991), Yeni Gerçekler, Çev: B.Karanakçı, Türkiye İş Bankası, Kültür Yay. Ankara
- _____ (1994a), Kapitalist Ötesi Toplum, (Çev: B. Çorakçı) İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- _____ (1994b), Gelecek İçin Yönetim:1990’lar ve Sonrası, (Çev: F. Üçkan) Türkiye İş Bankası, Kültür Yay. Ankara
- DURA, Cihan ve Atik, Hayriye (2002), Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye, Literatür Yayınları, İstanbul
- DURA, Cihan (1990), Bilgi Toplumu, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara
- ERKAN, Hüsnü.(1993), Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme , Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- GÜVEL, E. Alper (1999), Tarihselci Açından Politika, Toplum ve Ekonomi–Karşılaştırmalı Bir İnceleme-, Nobel Kitabevi, Adana
- GÜRAK, Hasan (2004), “Önce Bilgili İnsan - Ekonomik Büyüme ve Refahın Gerçek Kaynakları Olan: Üretken Bilgi (Teknoloji)” ve Bilgili İnsan“Üzerine”, Bilgi Yönetimi. Erişim:http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=280 (15.03.2004)
- KOCACIK, Faruk (2003), “Bilgi Toplumu ve Türkiye”, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, c.27. S.1. ss.1-10.
- KONGAR, Emre. (2001), Küresel Terör ve Türkiye, 3 b, Remzi Kitabevi, İstanbul
- KUTLU, Erol (2000), Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri, T.C. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Eskişehir
- MARTIN, W.J. (1988), The Information Society, Association for Management, London.
- MASUDA, Y. (1990), Managing in the Information Society, Basil, Blackwall, Cambridge- mass.
- SEYİDOĞLU, Halil (2002), Ekonomik Terimler – Ansiklopedik Sözlük, 3b. Güzem Can Yay. İstanbul

SUNGUR, M. Rıza (2002), Yarının Dünya Düzeni, E Yayınları, İstanbul

TOFFLER, Alvin (1981), Üçüncü Dalga, (Çev: Ali Seden) Altın Kitaplar,

TOFFLER, Alvin ve Toffler, Heidi (1996), Yeni Bir Uygarlık Yaratmak – Üçüncü Dalganın Politikası, (Çev: Zülfü Dicleli), İnkılap Kitabevi, İstanbul

YENAL, Oktay (1999), Ulusların Zenginliği ve Uygarlığı – Eğitim Boyutu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara